

PISA

VANČO ILDIKÓ – GERGELY VIKTÓRIA

HOGYAN ÉRTÉKELI A SZÖVEGÉRTÉST A PISA2018, ÉS MIT KELL TUDNI A SZLOVÁKIAI DIÁKOK EREDMÉNYEIRŐL?*

A PISA-mérések célja a 15-éves, a tankötelezettség végéhez közeledő tanulók képességeinek a felmérése. Az utolsó, immár a hetedik mérésre 2018-ban került sor. Ebben a ciklusban a kiemelten tesztelt terület a szövegértés volt. A 2018-as mérésben Szlovákiából 6770 tizenöt éves (2002-ben született) tanuló vett részt 385 iskolából. A tesztelés szlovákul és magyarul is zajlott, de a hivatalos nemzetközi jelentés nem ad meg külön adatokat sem a vizsgálatban részt vevő magyar nemzetiségű diákok számáról, sem eredményeikről. Jelen tanulmány a PISA2018 szövegértési szintjeinek részletes ismertetésére, valamint a szlovákiai diákok szövegértési eredményeinek bemutatására vállalkozik.

A PISA2018 SZÖVEGÉRTÉSI SZINTJEI

A PISA2018 hat különböző szövegértési szintet különít el, melyekben az első szint további három alszintre tagolódik (l. PISA 2018).

A legmagasabb szint a **hatodik szint**, a pontszámokat tekintve a 698 pont felett teljesítő diákok sorolhatók ebbe a szintbe. Ezen a szinten levő olvasók komplex szövegértéssel rendelkeznek. Képesek olyan hosszabb,

elvont szöveg(ek) megértésére, amelyben a kívánt információ mélyen a szövegbe van ágyazva, és nem kapcsolódik közvetlenül a feladathoz. Az ezen a szinten levő olvasó képes pontos és részletes következtetések levonására, valamint azok összehasonlítására és összevetésére. Képesek több szövegből származó információ integrálására, valamint teljes és részletes megértésre, valamint kezelni tudják a szokatlan és elvont elképzeléseket félreérthető szövegkörnyezetben is. Képesek absztrakt értelmezési kategóriák alkotására és alkalmazására, feltevések és kritikai ítéletek megfogalmazására szokatlan témájú vagy összetett szövegekkel kapcsolatban, több feltétel vagy nézőpont figyelembevételével. A szövegeket apró részletekbe menően, szoros olvasással értelmezik. A szöveg tartalmával való összefüggésben tudnak reflektálni a szövegek forrására, és képesek a kritikai látásmódra. Képesek az információk összevetésére és összehasonlítására, azonosítani tudják a szövegek közötti (intertextuális) eltéréseket, és az így keletkezett konfliktusokat fel tudják oldani. Az OECD-államokat tekintve csupán a diákok 1,3%-a volt képes elérni ezt a szintet.

Az ötödik szinten levő olvasók 626 és 697 pont közötti teljesítményt értek el. Az ezt a szintet elérő diákok megértik a hosszabb, elvont szöveg(ek)-et, azokat a releváns információkat is azonosítani tudják, amelyen könnyen átsiklik a szem. Egy adott szövegrészlet mély értelmezésével felismerik az ok-okozati viszonyokat, képesek indirekt kérdések megválaszolására a kérdés és szöveg egy vagy néhány információjának összekapcsolásával akkor is, ha azok szétszórtan jelennek meg egy vagy több szöveg különböző részletei között. Képesek speciális ismereteken alapuló tudásra támaszkodó értékítéletek megalkotására. Meg tudják határozni a szöveg tartalmát és célját a tények és vélemények megkülönböztetésével összetett és elvont állításokon keresztül. Képesek a semlegesség és előítélet kategóriáinak felállítására a szöveg tartalmára és forrására vonatkozó explicit vagy implicit utalások alapján. Le tudnak vonni a szöveg megbízhatóságára vonatkozó következtetéseket. Képesek szokatlan formájú vagy tartalmú szöveg mély és részletes megértésére, s a szövegre vonatkozó várakozással ellentétes elképzelések kezelésére. A hosszabb szövegekben szétszórtan megjelenő

* A tanulmány alapjául szolgáló kutatás az APVV-17-0071 keretén belül készült. Jelen munkát a magyarországi Collegium Talentum 2020 programja támogatta.

információkat is össze tudják vetni egymással, valamint azok szembeállítására is képesek. Az OECD átlagát tekintve a diákok mintegy 8,7%-a teljesített az ötödik vagy annál magasabb szinten. Az ezt a két szintet elérő diákok a legjobb (TOP) teljesítményt érték el a szövegértés terén.

A negyedik szinten levő olvasók 553-625 pont között teljesítettek. Az olvasásértés negyedik szintje a hosszabb szövegrészek megértését jelenti egy forrásból vagy több forrásból származó szövegekben, szövegegyüttesekben. Az ezen a szinten levő diákok képesek egy adott szövegrészletben levő nyelvi árnyalatok értelmezésére a szöveg egészének figyelembevételével. Képesek kategóriák megértésére és alkalmazására szokatlan szövegkörnyezetben, s több forrásból származó szövegek esetében következtetéseket tudnak levonni. Vissza tudják keresni a beágyazott információkat akkor is, ha a keresett információhoz formailag és tartalmilag hasonló információk (disztraktorok) is megjelennek. A feladat alapján le tudnak vonni következtetéseket, s ki tudják választani a releváns információt. Tudják azonosítani a szöveggel kapcsolatban prioritást élvező feladatokat. Képesek értékelni az adott témával kapcsolatos specifikus állítások és egy személy állásfoglalása, következtetése közötti kapcsolatot. A szöveg kiugró elemeinek figyelembevételével (ilyenek pl. a címek és illusztrációk) tudnak reflektálni a szerző álláspontjára. Képesek az explicit módon megjelenő állítások összevetésére és szembeállítására, valamint a forrás megbízhatóságának értékelésére. A felmérésben résztvevő OECD diákok alig több mint egynegyede (28%) érte el legalább a negyedik szintet.

A harmadik szinten levő diákok 480 és 552 pont közötti teljesítményt értek el. Ez a szint az egy forrásból vagy több forrásból származó szöveg, szövegegyüttes szó szerinti jelentésének megértését jelenti. A szövegértésnek ezen a szintjén levő tanulók képesek – a szöveg különböző részein elhelyezkedő információk integrálásával – a fő téma azonosítására, egy szó vagy kifejezés jelentésének kikövetkeztetésére, s kategóriák megalkotására hasonlóságok, különbségek és akár több feltétel figyelembevételével. Indirekt utalások alapján vissza tudják keresni az információkat, a nem elő-

terben megjelenő információkat azonosítani tudják disztraktorok jelenléte mellett is. Felismerik az információk közötti összefüggéseket, tudnak reflektálni a szerzők nézőpontjaira, össze tudják hasonlítani azokat explicit információk alapján. Képesek a szöveg egy részletének részletes megértésére ismert, szokványos téma esetén. Több szempont figyelembevételével szembe tudják állítani a kapott információkat és kategorizálni tudják azokat. Felismerik a kért információt akkor is, ha az nem szembetűnő és sok hasonló információ közé van ágyazva. Tudják kezelni a várakozással ellentétes elképzeléseket és ellentétes jelentésű állításokat. Az OECD-országok teljesítményét nézve a diákok valamivel több mint fele (54%)¹ érte el a harmadik vagy annál magasabb szintet.

A második szinten levő olvasók 407-479 pont között teljesítettek. Az ezen a szinten levő diákok közepes hosszúságú szövegeket tudnak feldolgozni. Felismerik a szöveg fő gondolatát, megértik a szövegben levő kapcsolatokat, s akkor is képesek egy szövegrészlet értelmezésére, ha a szükséges információ nem feltűnő. Képesek alacsonyabb szintű következtetések végrehajtására. Tudják azonosítani az információkat explicit, bár időnként összetettebb utalások alapján is, s képesek egy vagy több információ azonosítására többszörös, részben implicit kritérium alapján. Tudnak reflektálni a szerzői szándéokra, amennyiben az explicit módon megjelenik. Rövidebb szövegek esetében képesek specifikusabb részletek értelmezésére. El tudják végezni az egyszerű vizuális vagy tipográfiai jellemzők értékelését. Az állításokat össze tudják hasonlítani,

és a rövid, explicit állításokon alapuló ok-okozati összefüggéseket azonosítani tudják. Az OECD-országokban átlagosan a diákok mintegy háromnegyede (77%) érte el a második vagy annál magasabb szintet.

A legalacsonyabb, **első szintnek** további három kategóriája van.

Az **1a szint** eléréséhez 335-406 pont közötti teljesítmény volt szükséges. Ezen a szinten levő olvasók képesek megérteni a mondatok vagy rövid szövegek jelentését. Képesek egy már ismert témáról szóló szövegben felismerni a szöveg témáját és a szerző célját, képesek egyszerű kapcsolatok megteremtésére az adott információ és a saját előzetes tudásuk között. Képesek az egyértelmű célokat tartalmazó rövid szövegekben az információk általános céljára való reflektálásra. Vissza tudnak keresni egy vagy több, egymástól független explicit információt. Ezen a szinten a feladatok explicit utasításokat tartalmaznak arra vonatkozóan, hogy mit és hogyan kell csinálniuk az olvasóknak, illetve, hogy a szöveg melyik részeire kell összpontosítaniuk.

Az **1b szinten** levő olvasók képesek az egyszerű mondatok szó szerinti jelentésének értékelésére. Képesek értelmezni a szöveg szó szerinti jelentését, és vissza tudják keresni a jól láthatóan elhelyezett, expliciten megfogalmazott információkat egy rövid szövegen belül. Az ide tartozó szövegek rövidek, és folyamatosan segítik az olvasót képekkel, illetve az információk ismétlésével.

Az **1c szint** a PISA2018-as mérés legalacsonyabb szintje, ide tartoznak a legegyszerűbb kérdések. Ezen a szinten levő olvasók képesek megér-

Szint	Legalacsonyabb pontszám limit	A diákok százaléka, akik az adott szinthez tartozó pontot elérték, vagy azon felül teljesítettek (OECD átlag)
6	698 felett	1,3%
5	626-697	8,7%
4	553-625	27,6%
3	480-552	53,6%
2	407-479	77,4%
1a	335-406	92,3%
1b	262-334	98,6%
1c	189-261	99,%

1. táblázat: PISA2018 szövegértési szintek

¹Minden kategória értelemszerűen tartalmazza az azt megelőző kategóriákban levő diákok számát is.

teni a rövid, szintaktikailag egyszerű mondatok szó szerinti jelentését. Az ezen a szinten levő feladatok egyszerű szókészletet és egyszerű szintaktikai struktúrát foglalnak magukba. A PISA-mérésben ehhez a szinthez a folyamatos olvasási szekciót csatolták, melyben az olvasók feladata az volt, hogy minél gyorsabban megállapítsák egy-egy mondatról, hogy van-e annak értelme vagy nincs (OECD, 2019). Az ezen a szinten lévő feladatok egyszerű szóincset és szintaktikai struktúrákat tartalmaznak.

A magasabb szinteket elérő tanulók természetesen az alacsonyabb szinteken leírt képességeknek is birtokában vannak. Az alábbi táblázat a PISA2018-as mérés szövegértési szintjeit, az adott szint eléréséhez szükséges pontszám határokat, és az adott szintet teljesítő diákok százalékát szemlélteti (OECD, 2019). A legalacsonyabb szint

mutatja a legnagyobb százalékot, hiszen ezt a szintet az összes többi szint diákjai is teljesítették.

MIT KELL TUDNI A SZLOVÁKIAI DIÁKOK EREDMÉNYEIRŐL?

A 2018-as mérés szövegértési részét illetően az OECD-átlag 487 pont volt, ami a harmadik szintnek felel meg. A Szlovákiával határos országok közül Lengyelország érte el a legmagasabb átlageredményt (512 pont) a hat ország közül, és Csehországgal (490 pont) együtt az OECD-átlag feletti átlageredményről tudósíthatnak. Ausztria (484), Magyarország (476), Ukrajna (466) és Szlovákia (458) az OECD-átlag alatti teljesítményről számolhat be. A hat ország közül Szlovákia érte el a leggyengébb átlageredményt 458 ponttal. Ez a második képességszint szerinti szövegértésnek felel meg. A

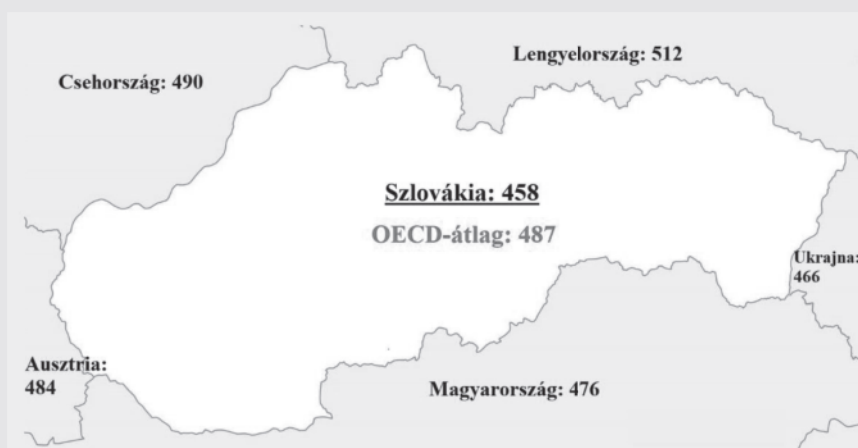
felső ábra (1. ábra) szemlélteti Szlovákia és vele határos országok szövegértési eredményeit.

A PISA2018 szövegértési része három fő kategóriát (információ lokalizációja, megértés, valamint értékelés és reflektálás) foglalt magába, és minden elem ezen három kategória valamelyikébe tartozott. Az eredmények azt mutatják, hogy a szlovákiai diákok az információk lokalizációját tekintve teljesítettek a legjobban. Ezek az eredmények szignifikánsan magasabb eredményeket mutatnak a másik két kategóriához, a megértés, valamint az értékelés és reflektáláshoz képest (OECD, 2019).

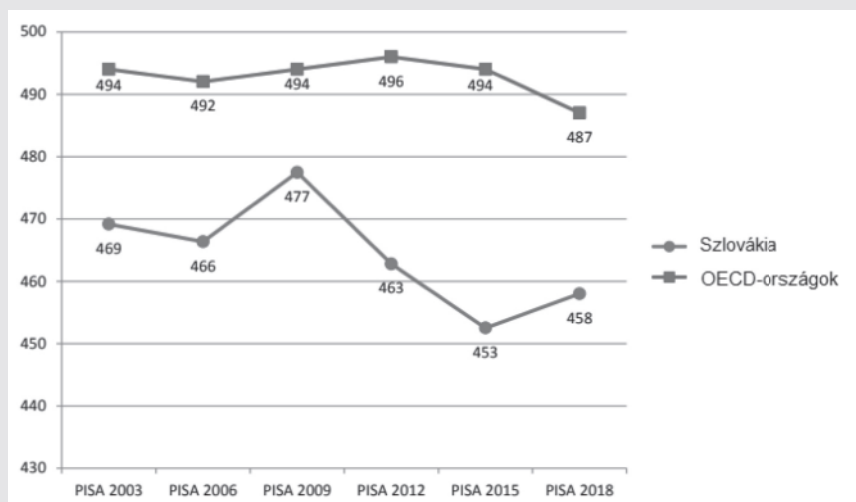
Az alsó ábra (2. ábra) szemlélteti a PISA 2018-as mérésben elért szlovákiai diákok átlagteljesítményét az OECD-átlaghoz viszonyítva. Jól látható, hogy – a korábbi ciklusokhoz hasonlóan – a szlovákiai diákok szövegértési teljesítménye egy szinttel alacsonyabb az OECD-átlagnál. A 2015-ös mérés eredményeihez képest a diákok átlagteljesítménye ugyan 5 ponttal nőtt, azonban ez statisztikailag nem szignifikáns különbség. Ugyanakkor a 2009-es adatokkal összehasonlítva, amikor a mérés fő része szintén a szövegértés volt, a diákok átlagteljesítménye jelentősen, 19 ponttal csökkent (477 pont), ami statisztikailag is számottevő csökkenésnek számít (NÚCEM 2019).

A 2018-as adatokat tekintve a szlovákiai 15 éves tanulók 31,4%-a, vagyis majdnem egyharmada a kötelező iskolátogatás végéhez közeledve sem rendelkezik alapvető szövegértési képességekkel sem. Ez az arány csak kismértékű, statisztikailag nem szignifikáns csökkenést mutat a 2015-ös méréshez képest, ami azt jelenti, hogy a szlovákiai rizikó-faktorban levő tanulók számát tekintve a szövegértésben való lemaradás ugyanolyan aggasztó maradt, mint az előző ciklusban. A gyöngye szövegértéssel rendelkezők aránya statisztikailag számottevően magasabb az OECD-átlagnál, s szignifikánsan magasabb a 2009-es adatokhoz képest is (NÚCEM, 2019). A szlovákiai diákok 69%-a volt képes elérni legalább a második szövegértési szintet (Az OECD-átlag 77%).

A legalább ötödik szövegértési szintet elérő diákok aránya 5%, ami szignifikánsan alacsonyabb az OECD 9%-os átlagánál (OECD, 2019b). A 2015-ös és a 2009-es méréshez képest a változás pozitív iránya olyan kismértékű,

1. ábra: Szlovákia és vele határos országok szövegértési eredményei a PISA2018-as mérés során

2. ábra: A szlovákiai diákok és az OECD-országok átlagteljesítménye szövegértés terén a PISA egyes ciklusában. (Forrás: NÚCEM)

hogy statisztikailag nem mutat szignifikáns növekedést (NÚCEM, 2019).

A PISA-mérés minden ciklusában megfigyelhető a nemek teljesítménye közötti különbség. Az eddigi összes mérés eredményei, így a 2018-as eredmények szerint is, a lányok teljesítménye szignifikánsan magasabb pontot mutat, mint a fiúké – az OECD-országok átlagát nézve 30 pontos a különbség a lányok javára. A szlovákiai eredményeket tekintve 34 pontos különbség figyelhető meg a lányok és a fiúk között. A 2015-ös ciklushoz képest ugyan mindkét nem átlagteljesítménye kismértékű pontszámbeli növekedést mutat, de ez egyik nem esetében sem szignifikáns, s ez azt jelenti, hogy a fiúk és lányok teljesítményében nem történt változás az előző ciklushoz képest. A 2009-es méréshez képest azonban a lányok és a fiúk átlagteljesítményét illetően is szignifikáns csökkenés figyelhető meg.

BEFEJEZÉS

Szlovákiában az oktatás minősége sokat vitatott téma, a médiában, politikában és a hétköznapi életben egyaránt. A PISA-mérések eredményei ciklusról ciklusra nagy visszhangot kapnak a médiában is. Meglepő módon a szövegértés terén mutatott nagyfokú hiányosságok ellenére a 2018-as eredményeket néhány negatív hangvételi írás mellett a legtöbb online írott média neutrálisan értékelté, az

eredményeket tárgyilagosan közlésén kívül a lehetséges okokra nem adott magyarázatot. Tartalmukat tekintve a legtöbb ismertetés a minisztériumi sajtóközlemények alapvető információit tartalmazta. A politikum a 2018-as eredményeket kimondottan pozitív módon jellemezte. Az eredményekkel kapcsolatos sajtóközleményekben kijelentették, hogy mind a három részben (szövegértés, természettudomány, matematika) a diákok eredményei javultak (Jurášek, 2020a). Ezek az információk egyértelműen félrevezetőek voltak, hiszen az eredmények a néhány részletében növekvő pontszámok ellenére sem mutatnak statisztikailag szignifikáns javulást. Az eredmények elemzése azt mutatja, hogy az elmúlt majd 20 év alatt az OECD-átlag és a V4-es országok átlaga alatti teljesítményről számolhat be Szlovákia a szövegértés terén (l. Jurášek, 2020b). Más szavakkal ez azt jelenti, hogy az alapskola végzőseinek több mint a fele csupán a szövegértés második szintjét érte el.

Súlyos hiányosságokra mutat rá az a tény, hogy a diákok majdnem egyharmada a rizikó-faktorban van, tehát nem rendelkezik a legalapvetőbb szövegértési képességekkel sem. Ezek a diákok nem képesek felhasználni a különféle szövegeket sem a tanulás, és később valószínűleg az életben való boldogulás szempontjából sem. A szövegértés szorosan kapcsolódik

az egyén tevékeny állampolgárként, munkavállalóként való eredményes működéséhez. Fontos az emberek életminőségének javítása és a fenntartható gazdasági fejlődés szempontjából is. Ezért elengedhetetlen, hogy az oktatásban ne csak folyamatosan a fejlesztés fontosságának hangsúlyozása legyen jelen, hanem ezen eredményeket figyelembevéve a tényleges fejlesztés is elkezdődjön.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- OECD (2019), PISA 2018 Results (Volume I): What Students Know and Can Do, PISA, OECD Publishing, Paris, (<https://doi.org/10.1787/5f07c754-en>)
- NÚCEM, (2019): Národná správa PISA 2018. (https://www.nucem.sk/dl/4636/Narodna_sprava_PISA_2018.pdf)
- OECD, (2019b): Country Note: Slovak Republic. (https://www.ecd.org/pisa/publications/PISA2018_CN_SVK.pdf)
- Jurášek, D., (2020a), Výsledky testovania pisa 2018 – prehľad mediálneho a politického obrazu. In: *Juvenilia Paedagogica*. 58–65. (<https://pdf.truni.sk/katedry/kps/veda-vyskum?juvenilia-paedagogica#2020-zbornik>)
- Jurášek, D., (2020b). Výsledky Slovenska v testovaní PISA – analýza vyjadrení odborníkov a médií. (<https://ippr.sk/226-vysledky-slovenska-v-testovani-pisa-analyza-vyjadreni-odbornikov-a-medii>)
- PISA 2018. Összefoglaló jelentés (https://www.oktatás.hu/pub_bin/dload/kozoktatás/nemzetkozi_meresek/pisa/PISA2018_v6.pdf)

